

Б.А. Аманиязова¹

¹Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, оқытушы
Ақтөбе Қазақстан, baqdaqul-1977@mail.ru

ҚАЗІРГІ АҚПАРАТТЫҚ ҚОҒАМНЫҢ ДАМУ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІ ОБЪЕКТИВТІ-ВИРТУАЛДЫ ӘЛЕМДЕ АДАМНЫҢ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІН ҚАНАҒАТТАНДЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Мақалада қазіргі қоғам өмірінің ерекшелігі жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану қарқынының өсуі туралы, оның ғаламдық экономика мен саясаттың дамуындағы ақпараттық технологиялардың шешуші рөл атқаратындығы туралы жазылған. Компьютерлер мен бағдарламалық жабдықтау, коммуни-кация құралдары, ұялы байланыс, ғаламдық компьютерлік жүйе - Интернет және т.б. қолданумен байланысты жаңа технологияларды жаппай енгізу ХХ ғ. аяғында басталды.

Қазіргі уақытта әлемдік саясат пен экономика түбегейлі өзгерістерге ұшырап жатыр, жаңа саяси әлемдік тәртіптің негізі қаланып, жаһанданудың жаңа кезеңі басталды. Сонымен қатар адамның әлеумет-тік-интернет желілерін пайдалану арқылы даму мүмкіндігі, өзін-өзі жетілдіру, таныту, адамдармен қарым-қатынас шегінің кеңеюі сияқты мәселелер қарастырылған. Адамдар өз қажеттіліктерін ақпараттық технология мүмкіндіктерін пайдалана отырып, объективтік-виртуалды әлемнің мүмкіндіктерін рационалды түрде пайдалануға мүмкіндік алды. Интернет-желілер адамның әлеуметтік-мәдени тұрғыдан дамуына оң ықпал ете алады.

Түйін сөздер: әлеуметтік, әлеуметтік желі, интернет, ақпараттық технология, ақпараттық кеңістік.

Аманиязова Б.А.¹

¹Актюбинский региональный государственный университет им. Жубанова, преподаватель

СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА И СОЦИАЛЬНАЯ СЕТЬ КАК ИНСТРУМЕНТ УДОВЛЕТВОРЕНИЯ ПОТРЕБНОСТЕЙ ЧЕЛОВЕКА В ОБЪЕКТИВНО-ВИРТУАЛЬНОМ МИРЕ

Аннотация

В статье описана специфика жизни современного общества о росте темпов использования новых информационных технологий, о том, что информационные технологии играют ключевую роль в развитии глобальной экономики и политики. Повсеместное внедрение новых технологий, связанных с использованием компьютеров и программного обеспечения, средств коммуникаций, сотовой связи, глобальной компьютерной системы-Интернет и др.

В настоящее время мировая политика и экономика претерпевают коренные изменения, заложены основы нового политического мирового порядка, начался новый этап глобализации. Кроме того, рассмотрены такие вопросы, как возможность развития человека с использованием социально-интернет-сетей, самосовершенствование, демонстрация, расширение границ общения с людьми. Люди получили возможность рационально использовать возможности объективно-виртуального мира, используя возможности информационных технологий, используя свои потребности. Интернет-сети могут положительно повлиять на социально-культурное развитие человека.

Ключевые слова: социальное, социальная сеть, интернет, информационная технология, информационное пространство.

Amaniyazova B.A.¹

¹Aktobe regional state University. Zhubanova, teacher

THE STATE OF DEVELOPMENT OF THE MODERN INFORMATION SOCIETY AND THE SOCIAL NETWORK AS A TOOL FOR MEETING HUMAN NEEDS IN THE OBJECTIVELY - VIRTUAL WORLD

Abstract

The article describes the specifics of the life of modern society about the growth of the use of new information technologies, that information technologies play a key role in the development of the global economy and politics. Widespread introduction of new technologies related to the use of computers and software, communications, cellular communications, the global computer system-the Internet, etc.

At present, world politics and the economy are undergoing fundamental changes, the foundations of a new political world order have been laid, and a new stage of globalization has begun. In addition, such issues as the possibility of human development using social and Internet networks, self-improvement, demonstration, and expanding the boundaries of communication with people are considered. People were able to rationally use the opportunities of the objective virtual world, using the possibilities of information technology, using their needs. Internet networks can have a positive impact on a person's social and cultural development.

Key words: social, social network, Internet, information space, information technology, information space.

Қазіргі заманғы ғаламдану үрдісінің елеулі ерекшеліктерінің бірі қоғам өмірінде жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану қарқынының өсуі болып отыр. Ғаламдық экономика мен саясаттың дамуында бүгінде көбінесе материалдық өндіріс емес, жаңа ақпараттық дәуірдің басталуы шешуші рөл атқарады. Компьютерлер мен бағдарламалық жабдықтау, коммуникация құралдары, ұялы байланыс, ғаламдық компьютерлік жүйе - Интернет және т.б. қолданумен байланысты жаңа технологияларды жаппай енгізу ХХ ғ. 80-90-шы жылдары басталды. Дәл осы уақытта әлемдік саясат пен экономика түбегейлі өзгерістерге ұшырайды, жаңа саяси әлемдік тәртіптің негізі қаланады және жаһандандудың жаңа кезеңі басталады.

Адамзат қоғамының өркендеуі үшін материалдық, энергетикалық, ақпараттық ресурстар мен құрал-дар қажет. Қазіргі кезең – ақпараттық ағынның бұрын соңды болмаған күшеюімен сипатталатын уақыт. Бұл экономикаға да, әлеуметтік салаға да қатысты. Соңғы онжылдықта көпшілік тіпті «индустриалды қоғамнан» «ақпараттық қоғамға» өту туралы айта бастады. Өндірістің әдістері, адамдардың көзқарасы, мемлекетаралық қатынастар ауысып жатыр. «Ақпарат», «ақпараттандыру», «ақпараттық технология», «ақпараттық төңкеріс» секілді ұғымдар жиі қолданылуда. Ақпараттық төңкерістің қазіргі заманғы халықаралық қатынастарға ықпалы жөніндегі мәселе теориялық та, практикалық тұрғыдан да маңызды бола түсті. Кеңінен қолданыла бастаған ақпараттық технологиялар миллиондаған адамдардың күнделікті тұрмыс-тіршілігін түбегейлі өзгертуде. Олар әлемдегі даму деңгейі әр түрлі елдердің ішкі саясатына ғана емес, осы елдердің өзара қарым-қатынасына, халықаралық ұйымдардың, қоғамдық қозғалыстар мен қаржылық топтардың, қылмыскерлік ұйымдар мен жекелеген адамдардың әлемдік жүйедегі рөліне де елеулі өзгерістер алып келуде.

Қазір ақпараттық технологиялар проблемасы бүкіл әлем үшін өте өзекті болып отыр. Ғылыми-техникалық прогрестің барлық бағытында онан әрі өркендеу ресурстары нақ осында шоғырланған. Дамыған мемлекеттердің қаржылық, басқару жүйелері ақпараттық технологияларды жетілдіру мен пайдалану проблемасына көбірек көңіл бөле отырып, қайта құрылуда. Ақпараттық және коммуникация-лық технологиялар адамзат іс-әрекетінің барлық салаларына еніп, қазіргі заманғы ғаламдық шаруашылық жүйенің қалыптасуына зор үлес қосып, еңбектің бөлінуінің шын мәнінде жаһандық масштабқа өтуіне мүмкіндік берді. Жоғарғы технологиялардың арқасында бүкіл әлемде әр түрлі тауарлар мен қызметтерді шығару, комплектациялау мен іске асыру жұмыстары үйлестіріледі. Яғни ақпараттық технологиялар қоғам өмірінің ажырамас бөлігіне айналып отыр. Бүгінде «ақпарат» сөзі шынымен-ақ сиқырлы мәнге айналғанына, ал заманауи ақпараттық технологиялардың әлемдік экономикалық және технологиялық дамуының нағыз қозғаушы күші болғанына ешкім күмән келтіре алмас. Коммуникация мен ақпаратты өңдеу саласындағы жаңалықтар мен өнертапқыштықтың мультипликативтік тиімділігі тоқтаусыз көрініс тауып жатыр. Тарихтан ақпараттық төңкеріс деп толық сеніммен айта алатын осындай құбылыстардың бірнеше мысалын алуға болады. Әлемдік ашық

желілердің, мәселен Интернеттің даму тәжірибесі ақпарат-ты өңдеу құралдары мен жүйелерінің өркендеуінде жаңа дәуірдің басталғанын көрсетіп отыр. Мұндай желіні пайдаланушы өзін-өзі бірыңғай ақпараттық қауымдастықтың ажырамас бөлігі ретінде қабылдап, өзгелерге де солай көрінеді. Нақ осы жағдай адамзатқа физикалық, психологиялық және әлеуметтік аман-саулығына желілік ақпараттық төңкерістен туындаған жаңа қатерлерді мұқият талдауды талап етеді.

Ақпараттық дамудың жаһандық сипаты, трансұлттық телекоммуникациялық инфрақұрылымның қалыптасуы мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қатысты көптеген әрі күрделі проблемаларды туындатып отыр. Олардың көпшілігін тек жан-жақты халықаралық ынтымақтастық, келіссөздерге келуге табанды түрде итермелеу, ұсыныстарды дәйекті түрде қою жолымен қауіп-қатер көздерін халықаралық бақылауға алу арқылы шешуге болады. Халықаралық келіссөздердің соңы қоғам өміріндегі ақпараттық салада қылмыскерлік мақсатқа жету үшін жаңа ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялар-ды, ақпараттық-психологиялық ықпал ету құралдарын қолданудан туындайтын барлық қауіп-қатерлер бойынша кең көлемді халықаралық-құқықтық келісімдермен аяқталуы керек. Ақпараттық ресурстарды қорғау проблемасы жаңалық емес – ертеде-ақ мемлекеттер, коммерциялық және қоғамдық ұйымдар, жеке адамдар ақпаратты жинады, сақтады және ұрладан, жоюдан қорғады, ал өзгелер осы ақпаратты ұрлап кетуге немесе жойып жіберуге тырысты. Ал бүгінде магниттік және оптикалық тасығышта сақталатын ақпарат көлемінің ұлғаюы, компьютерлік жүйелер мен пайдаланушылар санының күрт өсуі, желіде айна-лып жатқан ақпаратқа қол жеткізу мүмкіндігін жеңілдету осы ақпаратты ұрлау немесе жойып жіберу ықтималдығын арттыра түседі.

Қазіргі таңда ақпараттық ресурстарды, оның ішінде жеке адамдардың да, қорғау проблемасының маңызы мынадай факторлар жиынтығымен анықталады:

- ақпараттық жекелей қол жеткізуді қамтамасыз ете алатын әлемдік және ұлттық ашық компьютерлік желілер мен жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуы;

- ақпараттық ресурстардың басым көпшілік бөлігін қағаздан электрондық тасығыштарға аудару және оны түрлі ақпараттық жүйелерге (мәліметтер базалары мен банкілер, оптикалық дискілер, т.б.) шоғырландыру;

- әлеуметтік-мәдени және жеке тұлғалық дамуға қызмет ететін жинақталған немесе жасалып жатқан ақпараттар «бағасының» жоғарылауы;

ашық, тіпті қорғалған жүйелерге қосылған компьютерлерге кіру үшін қылмыскерлікпен пайдалануға мүмкіндік беретін ақпараттық технологияларды жасау мен үнемі жетілдіру.

Адамзаттың таусылмас ресурсына айналған ақпараттың рөлі туралы академик Р.Ф. Абдеев (1, 99 б.) өз еңбектерінде қазіргі қоғамда ақпарат ең елеулі және маңызды тауарға, ал ақпараттық қызмет экономи-каның көшбасшысына айналуға және ақпараттық өркениетке өткен дамыған мемлекеттердің тәжірибесін ескере отырып, құқықтық демократиялық мемлекет «бес сақина» принципі бойынша құрылуы қажет деп санайды. Яғни, «мемлекеттің экономикалық гүлденуі мен әлеуметтік-мәдени тұрғыдан ілгерілеуі тек бес тәуелсіз биліктің өзара әрекеттестігі нәтижесінде ғана мүмкін: заң шығарушы, атқарушы, сот билігі, ақпарат билігі және ақыл-ой билігі, ал соңғы екеуі басқалардан басым тұруы қажет.

Ақпараттық технологиялардың дамуы сонымен қатар жаңа қауіп-қатерлерді туғызады, яғни ақпарат-тық текетірес, ақпараттық қауіпсіздік мәселелері, компьютер саласындағы қылмыстар және т.б. Ақпарат-тық текетірестер қазіргі халықаралық қатынастардың аксиомасына айналып, мемлекеттердің өз мақсат-тарына жетудің өте тиімді әрі көп қаржы мен адам ресурстарын қажет етпейтін құралына айналды. Профессор Д.Ю. Швец (7, 27 б.) өз еңбектерінде бүгінгі күні ақпараттық текетірес – бұл мемлекеттер арасындағы қақтығыстың негізгі түрі екендігін айта келе, ХХІ ғасырда өзінің тиімділігіне байланысты ақпараттық текетірестер халықаралық қатынастарға ықпал етудің негізгі құралы ретінде пайдаланылады деген қорытынды жасайды.

Мындаған жылдар бойы билік пен әлеуметтік басқару технологиясы өзгеріске ұшырап отырды. Қазіргі заманғы бұқаралық байланыс құралдары жаңа мүмкіндіктер туғыза отырып, ақпаратты саяси мақсатта пайдаланудың тиімділігін бірнеше есе күшейтті, ХХ ғ. саяси қатынастар мен әлеуметтік басқару әдістерінде нағыз революцияға алып келді. Әлемдік саясатта ақпараттық фактордың рөлі өсуде. Жаппай компьютер-лендіру, жаңа ақпараттық технологиялардың енгізілуі мен дамытылуы білім беру, бизнес, өнеркәсіптік өндіріс, ғылыми зерттеулер саласында және әлеуметтік өмірде айтарлықтай жетістікке әкелді.

Ақпарат өркениеттің жаңа даму дәуіріне, яғни сол ақпараттық ресурсты қарқынды игеру дәуіріне енген адамзаттың ғаламдық таусылмас құралына айналды. Бүгінгі күні ақпараттың басым бөлігі электрондық сенсорлармен жиналған мәліметтердің өнімі болып табылады. Электрондық байланыс

құралдары уақытылы ақпарат алмасуға мүмкіндік беретін аймақты кеңейтті, мәліметтерді өңдеуді қамтамасыз ететін бағдарламалар қарқынды дамыды. Мәліметтерді жинау, өңдеудегі сапалық өзгерістер мен ол ақпаратты тарату ақпараттық революцияның негізін құрайды. Кеңінен қолданылып келе жатқан жаңа ақпараттық технологиялар өмірдің барлық салаларына қандай өзгерістерге алып келетіндігін түсіну үшін мынадай сандарды мысалға келтіру жеткілікті. Күн сайын әлемде компьютер мен телекоммуникациялық желілер арқылы шамамен триллион доллар айналымда жүреді. Микроэлектроника саласындағы революцияның нәтижесінде бірнеше жылдар ішінде еңбек өнімділігі миллион есеге көбейді.

Тарих ғылымдарының докторы, профессор Ю.Б. Кашлев қоғамның жаңа ақпараттық технологиялармен толығу үрдісінің негізі ең алдымен әлемдегі білімнің тез дамуында жатыр деп есептейді. Адамзат-тың білім деңгейі XX ғ. 70-ші жылдары 10 жылда бір рет, 80-ші жылдары 5 жылда бір рет екі еселенсе, 90-шы жылдардың аяғына қарай жыл сайын екі еселеніп отырған (2, 20 б.).

Ақпарат өркениет тарихында әрқашан маңызды рөл атқарды. Адамзат өз дамуында бірнеше ақпарат-тық революциядан өтті:

- біріншісі жазудың пайда болуымен байланысты;
- екіншісі – кітап бастырушылық. XV ғ. И.Гутенбергінің баспа станогын ойлап табуы басылымдардың көбеюіне алып келді. XVI ғ. аяғында алғашқы газеттер пайда болды.
- үшіншісі электр қуатын ойлап табуға байланысты, соның арқасында телеграф, телефон, радио пайда болды. 1847 жылы телеграф дүниеге келді. Ақпарат алмасу әдісін өзгерткен технологиялық жаңалық – телефон. 1870 жылы 10 наурызда А.Беллдің патенттелген аппараты алғашқы дара ақпараттық-коммуникациялық технология болып табылады. 1895ж. А.Поповтың радионы ойлап табуы үлкен қашық-тықта адамдардың санасына жаппай ақпараттық әсер етудің бастамасы болды.
- төртіншісі есептеуіш техниканы ойлап табу мен жеке компьютердің пайда болуы, байланыс және телекоммуникация жүйелерінің жасалуымен байланысты. Ақпаратты электронды түрде жинау және жеткізу мүмкін болды, ақпаратты жасау және өңдеу жылдамдады, компьютер жадында шексіз көлемдегі ақпараттар сақталып отырды.

Қазіргі кезде адамзат трансшекаралық, ғаламдық ақпараттық желілердің қалыптасуы және дамуымен байланысты бесінші ақпараттық революцияны бастан кешіруде. Бұл революцияның ең көрнекті жемісі – Интернет. Осы кезеңде бағдарламалық-техникалық құралдар, байланыс және телекоммуникациялық жабдықтар, мәліметтер базасы ортақ ақпараттық кеңістікке интеграцияланады, онда әлемнің барлық мемлекеттерінің азаматтары мен ұйымдары өзара белсенді қарым-қатынас жасайды. Адамзат дамуының осы сатысында ақпараттық қоғам құру басталады. Адам құқықтары мәселесінде байланыс, қатынас, ақпаратқа қол жеткізу еркіндігін қамтамасыз ету, сонымен қатар, адамдарды жеке өміріне қол сұғушылықтан, бейақпараттан, жүйке жүйесіне зақым келтіруден қорғау қажет. Қазіргі қоғамдағы адам ақпарат-тар ағынында қалып, «әлеуметтік желі» деген объективті және виртуалды әлемнің тұрғынына айналды. "Әлеуметтік желі" термині алғаш рет модерн дәуірінің классикалық әлеуметтік философиясында пайда болды. Оның мағыналық мәні осы категорияны диалогқа қатысушыларға ортақ мақсаттарға қол жеткізуге бір-бірімен тиімді өзара іс-қимыл жасауға мүмкіндік беретін қоғамдық өмірдің негізі ретінде көрсетеді. Осылайша, дәстүрлі түсінікте әлеуметтік желі деп қоғам ұйымының ерекше нысаны немесе ортақ мүдделермен және өзара қарым-қатынастармен біріктірілген белгілі бір адамдар тобы түсініледі. Әдетте, әлеуметтік желі шеңберінде қарым-қатынасқа түсушілер арасында әлеуметтік байланыстар орнатылады.

Қазіргі уақытта әлеуметтік коммуникациялардың кеңейтілген объективті-виртуалды нақтылық кеңістігіне ауысуына байланысты (4, б б.) "әлеуметтік желі" ұғымы бірнеше түр өзгермелі мәнге ие болды және ол қарым-қатынас қатысушылары бірінші кезекте өзінің коммуникативтік қажеттіліктерін қанағат-тандыру үшін қолданатын интернет-технологиялармен тікелей байланысты. Қалыптасқан жағдайға орай әлеуметтік желі интернет-кеңістік [әлеуметтік желі, www] арқылы әлеуметтік объективті-виртуалды қарым-қатынас құруға, көрсетуге және қамтамасыз етуге арналған қандай да бір платформа, онлайн-сервис немесе веб-сайт ретінде түсіндіріледі. Әлеуметтік интернет-желілер дәстүрлі жүйеге ұқсас иерархиялық түрде ұйымдастырылып, қатысушылардың жеке мүдделері негізінде қалыптасады. Бұнда да желінің жүйе құраушы элемент ретінде бұрынғыдай адамдардың қарым-қатынасқа қажеттілігі болып қала береді. Айырмашылық тек қана интернет-технологиялардың техникалық құрылымымен негізделген әлеуметтік желілер-қарым-қатынас субъектілерінің мүмкіндіктерін толықтыру және кеңейту үшін құрылған қазіргі заманғы социум болмысының жаңа шындығы болып табылады.

Бүгінгі таңда осы коммуникативтік қатынас құралдарының құрылымы шын бар адамның өмірінің ажырамас бөлігіне айналды. Ең алдымен, бұл әлеуметтік желі мүмкіндіктерін социумның пайдалану

қажеттілігі олардың қарапайым коммуникативтік құралдан жеке әлеуметтік институтқа айналу эволюциясымен байланысты (3, 4 б.). Бұл трансформацияның дәлелі ретінде әлеуметтік интернет-желілер-нің келесі белгілер жиынтығының болуы болып табылады: желінің құрылымы мен ұйымдастырылуы, коммуникацияның әр түрлі нұсқаларында социумның қажеттіліктерін қанағаттандыру мүмкіндігі, әлеумет-тік процестерді басқару мүмкіндігін қамтамасыз ету, әлеуметтік топтар мен ұйымдардың құрылу мүмкін-дігі, желі арқылы экономикалық қызметті іске асыру мүмкіндігі, сондай-ақ олардың қоғам өмірінің саяси саласына ықпал ету мүмкіндігі. Бұл мән-жайлар әлеуметтік желілер арқылы интернет-өзара іс-қимылдың коммуникативтік нысанының өркениетті қоғамда жеке тұлғаның өмір сүру жағдайын қамтамасыз ету деңгейіне, кеңейтілген объективті-виртуалдық шындық кеңістігіне өткендігін растайды. Қоғамның негізгі қажеттіліктерін іске асыру кезінде әлеуметтік желілер мүмкіндіктері жиі қолданылады. Осы арқылы әлеуметтік философияны зерттеу категориясына енетін проблемалардың ерекше тобы пайда болады.

Негізгі қажеттіліктерді әлеуметтік желілердің мүмкіндіктерімен салыстыру. Аталған проблемалардың мәнін анықтау үшін бастапқыда А. Маслоу пирамидасында әлеуметтік интернет-желілердің сәйкес-тігін қарастыру (1-сурет) және қазіргі объективті-виртуалды шындық жағдайында онда келтірілген негізгі қажеттіліктерді іске асыру ерекшеліктерін атап өту қажет.

1-сурет. Маслоу пирамидасы

Физиологиялық қажеттіліктерге (аштық, шөлдеу, жылу, ұйқы және т.б.) келетін болсақ, әлеуметтік желі бұл қажеттіліктерді шешу жолдарының сарқылмайтын нұсқаларын ұсынады. Мысалы, әлеуметтік желілердің көмегімен қарастырылып отырған қажеттіліктердің сатысын қанағаттандыру үшін кез келген ақпаратты алуға, кез келген мекен-жайға тамақ немесе су жеткізуді ұйымдастыруға, ұйықтауға арналған тұрғын үй немесе орын табуға, жылу, электр жеткізуге шарт жасауға болады. Бұл деректер әлеуметтік желінің қарым-қатынастың объективті-виртуалды нысаны арқылы қамтамасыз ететін физиологиялық және әлеуметтік-мәдени қажеттіліктерді қанағаттандырудың ерекше алаңға айналғанын айқын көрсетеді.

Қауіпсіздікке деген қажеттілікті қанағаттандыру үшін де әлеуметтік желі оны табысты іске асырудың түрлі нұсқаларын ұсынады. Қауіпсіздік мәселесі тек қана жеке әңгімелесуші немесе адамдар тобымен әңгімелескенде ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік желі көмегімен алынатын контент-ақпаратты тұтыну және генерациялау кезінде де өзекті бола түседі.

Әлеуметтік интернет-желіде, сондай-ақ объективті шынайы қарым-қатынаста келесі қауіпсіздік категорияларын бөліп көрсетуге болады:

- жеке қауіпсіздік, жеке тұлғаның қауіпті немесе жағымсыз жағдайларға түсуін болдырмауға бағыт-талған қарым-қатынас қатысушыларының кеңістіктік-уақыттық ара-жігін ажыратумен сипатталады. Ол сондай-ақ интимдік диалогты қамтамасыз ету мүмкіндігімен, индивидтің аумақтық орнымен, кеңістікте нақты әлеуметтік интернет-сервисті сәйкестендірумен және т.б. анықталады. Мысалы, әлеуметтік-эконо-микалық және әлеуметтік-мемлекеттік интернет-сервистерде ақпараттық қауіпсіздік дерегі индивидке маңызды ақпарат беру (ФНС, ГИБДД) және (немесе) ақша қаражатын қауіпсіз аудару жағдайларын жасау (сбербанк-онлайн, яндекс-ақша, киви) арқылы көрсетілуі мүмкін;

- қорғалған коммуникативтік объективтік-виртуалды кеңістіктің болуын білдіретін, сондай-ақ интернет желісінде де, нақты өмірде де қоғамның тыныш және барынша жайлы өмір сүруіне жағдай жасауды көздейтін ұжымдық қауіпсіздік.

Қазіргі әлемде БАҚ тиімділігі көп жағдайда олардың қалай пайдаланылатындығына және бақылана-тындығына байланысты. Интернет бір жағынан, аудиторияға әсер етуге үлкен мүмкіндік берсе, екінші жағынан мұнда қауымдастықтың кез-келген мүшесі өзі БАҚ айнала алады. Өйткені Интернетті пайдаланушылардың ұлттық үкіметтердің сайттарынан гөрі кейбір жеке индивидтердің сайттарына кіру деңгейі жоғары. Ендеше Интернетті бұқаралық ақпарат көзі ретінде қарастыратын болсақ, бұл өте өзгеше БАҚ екендігін ескерген жөн. Оның қызметі тек элитаны емес, сонымен қатар қатардағы азаматтарды саясатқа қатыстыру болып табылады, олардың өз тілектері мен наразылықтарын білдіруге мүмкіндік береді, ал бұл өз кезегінде азаматтық қоғамға мемлекеттегі саяси үрдістерге ықпал етуге және оларды реттеуге жағдай туғызады.

Әлеуметтік желілер құрылымында "өзін-өзі көрсету" қажеттілігі қазіргі уақытта тренд болып табыла-ды және жеке тұлғаның жеке қатысуымен, интернет-қоғамдастық аудиториясына жеке тұлғаның өз фотосы және өзі түскен бейнематериалды ұсынуынан көрініс табады. Осы қажеттілікті іске асыруға бар-лық әлеуметтік желілер бағытталған, олардың ішінде "Instagram", "Twitter" және "YouTube" аса танымал. Жоғарыда келтірілген ақпараттар жеке тұлғалардың коммуникацияның дәстүрлі түріне қарағанда әлеуметтік интернет-желілер негізінде онлайн-қарым-қатынас сервистерін пайдалану арқылы жаһандық ауқымда адами қажеттіліктерді жүзеге асырудың үлкен мүмкіндіктерге ие екендігін көрсетеді. Интернет-кеңістіктегі әлеуметтік желілері қолданушылардың ұлттық және аумақтық шекараларына тәуелсіз бүкіл әлемдік аудиторияны қамти алады. Осыған байланысты объективті-виртуалды шындық шеңберінде теориялық түрде жүзеге асырылған қажеттіліктерді шынайы кеңістікте жүзеге асыру мүмкіндіктері ара-сында мәселе қалыптасады. Осының барлығы құндылықтарды дұрыс қоймаған жағдайда адамдарда жеке амбиция мен нарциссизмнің қалыптасуына ықпал етеді (5. www). Әсіресе бұл амбиция жаһандық танылу және өзін-өзі дәлелдеу деңгейінде көрінеді. Сондай-ақ, қалыптасқан әлеуметтік жағдай дәстүрлі қоғамдық бедел ұғымының бағытының өзгеруіне ықпал еткенін атап өткен жөн. Бұл құбылыстың нәтижесін YouTube әлеуметтік желісіндегі түрлі "жұлдыздардың" болуы растайды. Бұл әлеуметтік-мәдени кеңістік-тегі жас ерекшелік ұғымы басым мағынадан айырылып, ал бірінші кезекке әлеуметтік - желілік құрылымда "лайк" және жазылушылар санымен анықталатын критерий шықты – бұл көрсеткіштер неғұрлым көп болған сайын, соғұрлым беделділік жоғары. Алайда, бұл көрсеткіш әрдайым трансляцияланатын ақпараттың сапасына жауап бере бермейді.

Әлеуметтік желілер арқылы қажеттіліктерді қанағаттандырудың проблемалық жақтарына әлеуметтік интернет-сервистер арқылы ғана үздіксіз коммуникативтік байланысқа түсу жаппай қажеттілігіне негізделген әдетке айналу, тіпті психологиялық тәуелділікті жатқызуға болады. Нәтижесінде мазмұны жоқ "бос" қоғам пайда болады деп айтуға болады. Алысқа бармай-ақ өзіміз білім беретін оқу орындарын да мысал келтіре кету қызықты болар еді. Көптеген студенттер өзара сөйлесу әрекетінде өз ойын ұсыну функциясын жоғалтқандығын байқауға болады. Бір мәтіндік хабарламада жазуға болатын мәтінді бір-бір сөйлемнен, кейде тіпті сөзбен жазатын болды. Бұл қарым-қатынас қысқа фразалар арқылы сөйлесетін әлеуметтік желі әкелген жазу түрі. Соның көрінісі. Егер адам дәстүрлі поштаны пайдаланушы болса бес минуттық оқиғаны бір адамға суреттеу үшін бір-бір сөйлем жазып бес конверт жібергенмен бірдей болар еді. Қарастырылып отырған коммуникативтік өзара іс-қимыл формасымен негізделген ақпараттық қауіп-сіздік белгілі бір жағдайларда жалған болуы мүмкін. Әлеуметтік желідегі парақша адамды өзгелердің алдында ашық және әлсіз етеді. Оны оңай табуға, оның қызығушылықтарын, не қалайтынын білуге және осы арқылы адамды басқаруға болады. Белгілі бір жағдайларда интернеттік қарым-қатынас материалда-рына қол жетімділік заңды және заңсыз негізде ашылуы және нақты адамға қарсы пайдаланылуы мүмкін.

Қорыта келе айтарым, қоғамның әлеуметтік интернет-желілерді пайдалануы Маслоудың негізгі қажеттіліктер пирамидасына сәйкес келетінін көрсетті. Бір жағынан, объективті-виртуалды шындықты өз қажеттіліктерін жүзеге асыру үшін пайдалану адамға үлкен мүмкіндіктерін беріп, кең ауқымды қамтиды. Бұл кеңістіктік-уақыт шекараларын жойып, әлемді нақты әлеуметтік желілер алаңдарында біріктіру арқылы мүмкін болды. Бұл ретте пайда болған мәселелерді тез шешуге, мақсаттар мен қажеттіліктерді іске асыруға көмектесетін жедел диалог түрінде қоғамның ілгері басқанын байқауға болады.

Екінші жағынан, әлеуметтік интернет-желілер арқылы қажеттіліктерді жүзеге асыру дерегі социум мен антропогенездің биологиялық эволюциясы барысында қалыптасқан объективті шындықтағы дәстүрлі қарым-қатынастың іргелі тетіктеріне қауіп төндіреді. Оның қатысушыларының

тұрақты коммуникативтік қарым-қатынас қажеттілігінің әлеуметтік желілерде шектен тыс жүзеге асуы социумның құлдырауына алып келеді. Жоғарыда көрсетілген проблемаларды шешу үшін адам өз қажеттіліктерін компьютерлік технологиялар мен әлеуметтік желілердің әлеуетін абсолютті санамай, адам өз қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін құрал ретінде пайдалануды үйренуі, объективті шындықтан жоғары қоймауы тиіс. Мұндай көріністе әлеуметтік интернет-желілер негізгі қажеттіліктерді механикалық қанағаттандыру үшін ғана емес, сонымен қатар адамның әлеуметтік-мәдени дамуы үшін де пайдалы бола түседі.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану бір жағынан азаматтарға жасалып жатқан заң жобалары мен құжаттарға, саяси мәселелерге байланысты маңызды ақпаратқа қол жеткізуіне мүмкіндік берсе, екінші жағынан мемлекеттік органдардың жұмысының тиімділігін арттырып, қоғам мен мемлекет арасында тығыз байланыс орнатуға көмектеседі. Осы орайда мемлекеттің негізгі міндеттерінің бірі азаматтардың, әлеуметтік институттардың демократиялық дамудың шарттарының бірі ретінде ақпа-ратқа еркін қол жеткізу, тарату және пайдалану құқықтарын қамтамасыз ету болып отыр. Нәтижесінде ақпараттық технологияларды саяси тәжірибеде пайдалану мемлекет ішінде, сонымен қатар халықаралық деңгейде де маңызды саяси ресурсқа айналып келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Абдеев Р.Ф. *Философия информационной цивилизации*. – М.: Владос, 1994. – С.99.
2. *Информация. Психология. Дипломатия*. – М.: Известия, 2002. – 616 с.
3. Курбанова З.А. *Роль социальных сетей в современном социуме // Электронный рецензируемый журнал SCI-ARTICLE.RU*. URL: <http://sci-article.ru/stat.php-1416403572>
4. Макеев С.Н., Макеев А.Н., Зейналов Г.Г. *Общение в социальных сетях как философская проблема // Современные исследования социальных проблем*. 2015. № 8. URL: <http://sisp.nkras.ru/e-ru/issues/2015.html>
5. *Нарциссизм - проблема современности*. URL: <http://zdips.ru/osvobozhdenie-ot-zavisimostej/553-nartsissizm-problema-sovremennosti.html>
6. *Социальная сеть // Википедия*. URL: <http://ru.wikipedia.org/?oldid=76636047>
7. *Шесть сфер, где россиян поджидает утечка данных // Российская газета*. URL:<http://rg.ru/2014/01/28/personal-site.html>
8. Швец Д.Ю. *Информационная безопасность России и современные международные отношения*. – М.: «Мир безопасности», 2001. – 176 с.

References:

1. Abdeev R. F. *philosophy of information civilization*. Moscow: Vlados Publ., 1994. – P. 99.
2. *information. Psychology. Diplomacy*. Moscow: Izvestia publ., 2002. – 616 P.
3. Kurbanova Z. A. *The Role of social networks in modern society // electronic peer-reviewed journal SCI-ARTICLE.RU*. URL: <http://sci-article.ru/stat.php-1416403572>
4. Makeev S. N., Makeev A. N., Zeynalov G. G. *Society in social networks as a philosophical problem // modern research of social problems*. 2015. № 8. URL: <http://sisp.nkras.ru/e-ru/issues/2015.html>
5. *narcissism is a problem of modernity*. URL: <http://zdips.ru/osvobozhdenie-ot-zavisimostej/553-nartsissizm-problema-sovremennosti.html>
6. *Social Network // Wikipedia*. URL: <http://ru.wikipedia.org/?oldid=76636047>
7. *pole SFER, where Russia is waiting for the truth of this // Russian newspaper*. URL:<http://rg.ru/2014/01/28/personal-site.html>
8. Shvets D. Yu. *Information Security of Russia and modern international relations*. Moscow: "the world of security", 2001. – 176 P.